

Володимир ШЕВЧЕНКО

Сучасні методи та технології навчання у вищій школі України

Суспільство, в якому ми живемо, весь час розвивається та змінюється. Сучасний світовий освітній простір постійно поповнюється новим змістом знань, новими кваліфікаційними ознаками. Виникають нові сфери відносин, нові спеціальності, які формують нові дисципліни. Вища школа України перебуває у стадії реформування. Це обумовило пошук нових форм та технологій навчання [3, 3].

Гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог Європейського простору, її розвиток здійснюється за певними принципами. Це, насамперед, пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки. Відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства може забезпечити формування покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, головна увага приділятиметься розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички [10, 29-30].

В аналітичній доповіді ЮНЕСКО «Програма сталого розвитку на період після 2015 року» зазначено, що у нову інформаційну епоху саме вища освіта має стати головним елементом у напрямі прогресу, а інновації у різних сферах суспільної діяльності мають містити в собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій [9, 4]. За таких умов підвищується соціальне значення держави у забезпеченні доступу до якісної освіти, високого рівня знань, можливості набуття відповідних умінь, компетенцій через надання вищим навчальним закладам академічної мобільності та свободи.

Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань вищих навчальних закладів передбачає «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [8, 6]. У державних документах про освіту декларуються істотні зміни щодо удосконалення вищої освіти: орієнтація на кращі світові зразки освіти, нові інтенсивні технології навчання, диференціація та інтеграція змісту освіти,

© Володимир ШЕВЧЕНКО, 2016

впровадження сучасних технологій освіти. В умовах формування інноваційного суспільства функціональними особливостями освіти є не лише надання студентам нагромадженого у попередні роки обсягу знань і навичок, а й розвиток здатності до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей, інструментів та методів [3, 3].

Становлення України як самостійної держави, її національне відродження та перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль фахівців з вищою освітою. Особливе місце серед них посідають майбутні педагоги як високо компетентні і всебічно освічені фахівці, рівень підготовки яких повинен забезпечити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті».

Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті, яка виявляється, передусім, у невідповідності знань студентів запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності. Основним критерієм роботи вищого навчального закладу є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання їх теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що означає потребу вести пошук ефективних форм і методів навчання, удосконалення програм, навчальних планів, розробку нових навчальних методик, навчальних посібників тощо.

Прогрес у вихованні і навчанні студентства відбувається за діалектичного відмирання застарілого і народження нового, що у свою чергу вимагає наповнення вищої школи новим змістом [5, 3].

Сутність процесу нововведень у технології і методи сучасного навчання стали об'єктом дослідження як зарубіжних, так і українських вчених. Наукові розвідки А. М. Алексюка, І. І. Доброскок, В. П. Коцура, С. О. Нікітчиної, В. Г. Кременя, В. В. Ільїна, С. В. Пролєєва, М. В. Лисенка, П. Ю. Сауха та інших присвячені загально-теоретичним, науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі, окремим прогресивним формам і технологіям навчання, досвіду та перспективам їх використання в освітній практиці [4, 27]. Зокрема, автори пов'язують інновації у навчанні з необхідністю: вдосконалення традиційного педагогічного процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація); трансформації існуючого традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень та комплексних видозмін. Дослідники проблем педагогічної інноватики О. І. Абдалова, О. Ю. Ісакова, О. В. Василенко, І.

О. Галиця і О. С. Галиця, В. В. Докучаєва, О. В. Фатхутдінова та інші розуміння нового в освітньому процесі співвідносять із такими характеристиками як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове [1, 51]. Світовим трендом у сфері освіти стають відкриті онлайн-курси MOOCs і медіа-освіта. Впровадження нових технологій навчання та досконале оволодіння ними вимагають певної внутрішньої готовності як викладачів, так і здобувачів вищої освіти до серйозних перетворень, які відповідають умовам швидкозмінного інформаційного суспільства [2, 5].

Світ, в якому живе людина, стає складним і суперечливим. Щоб виробити розумну стратегію власного життя в ньому, необхідно мати досить високий інтелектуальний і творчий потенціал, високий професіоналізм, тому одним з найважливіших завдань вищої школи є особистісний і професійний розвиток студентів.

Педагогічна практика вимагає створення відносно простого і в той же час максимально універсального інструментарію здійснення особистісного і професійного розвитку студентів. Даний інструментарій має розкрити структуру цього розвитку та його динаміку в інноваційних технологіях навчання, у моделюванні самого освітнього середовища. У даному контексті варто переглянути основні компоненти освіти: зміст, форми, методи, технології навчання, методичне забезпечення (в тому числі підручники), функції викладача [11, 3-4].

Що криється під терміном «інноваційне навчання»? *Інноваційне навчання* – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення і відкидання тих, що вже застаріли. Інновації у навчальній діяльності пов'язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу [7, 14].

В сучасному світі вирішувати актуальні проблеми педагогіки потрібно ефективно і послідовно, причому в досить короткий термін, тому що потреби перебудови освіти і розвитку відповідної навчально-матеріальної бази в нашій країні очевидні вже сьогодні.

У цьому нам можуть допомогти нові педагогічні та інформаційні технології. Відокремити одне від іншого неможливо, оскільки лише широке впровадження нових педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти і лише нові інформаційні технології дозволять найбільш ефективно реалізувати можливості, закладені в нових

педагогічних технологіях. Саме нові інформаційні технології дозволяють повною мірою розкрити педагогічні, дидактичні функції методів, реалізувати закладені в них потенційні можливості [11, 11].

Відтак освітні інновації характеризуються цілеспрямованим процесом часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання, способів і стилю діяльності, адаптації освітнього процесу до сучасних вимог часу і соціальних запитів ринку праці. Крім того, впровадження й утвердження нового в освітній практиці зумовлене позитивними трансформаціями, а отже, має стати засобом вирішення актуальних завдань конкретного навчального закладу і витримати експериментальну перевірку для остаточного застосування інновацій. Передусім, це має полягати в сучасному моделюванні, організації нестандартних лекційно-практичних, семінарських занять; індивідуалізації засобів навчання; кабінетного, групового і додаткового навчання; факультативного, за вибором студентів, поглиблення знань; проблемно-орієнтованого навчання; науково-експериментального при вивченні нового матеріалу; розробці нової системи контролю оцінки знань; застосуванні комп'ютерних, мультимедійних технологій; навчально-методичної продукції нового покоління [4, 28].

На даний час в освітній практиці найбільш часто використовуються такі педагогічні технології:

- структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів;
- інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (в т. ч. електронних);
- професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо);
- тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань тощо);

- інформаційно-комп'ютерні технології, які реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо);
- діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

В освітній практиці диверсифікація навчальних технологій дозволяє активно і результативно їх поєднувати через модернізацію традиційного навчання та переорієнтацію його на ефективне, цілеспрямоване. За такого підходу відбувається акцентування на особистісному розвитку майбутніх фахівців, здатності оволодівати новим досвідом творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку вирішення навчальних завдань та ін. [7, 319].

В нашому випадку в освітньому середовищі інноваційно-комунікаційних технологій основою навчання повинні стати цілісні моделі освітнього процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення. Розглянемо окремі методики викладання з позиції їх новизни, ефективності, дієвості, доцільності використання у сучасних умовах інформатизації вищої школи. На сьогоднішньому ринку освітніх послуг такими є інноваційні активні та інтерактивні методики навчання. Оскільки суттєво зростає творчий компонент освіти, активізується роль усіх учасників навчального процесу, зміцнюється творчо-пошукова самостійність студентів, то особливої актуальності набули концепції проблемного та інтерактивного навчання, пов'язаного з використанням комп'ютерних систем. Під час такого освітнього процесу студент може комунікувати з викладачем он-лайн, вирішувати творчі, проблемні завдання, моделювати ситуації, включаючи аналітичне і критичне мислення, знання, пошукові здібності тощо [6, 33-34].

Незважаючи на розмаїття підходів у педагогічній і психологічній науці, моделей у практиці роботи вищих навчальних закладів, можна виділити чотири основних варіанти педагогічних технологій.

1. Засновані на випереджуючому фіксованому інтелектуальному розвитку студента; реалізуються в системі розвиваючого навчання Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова (теорія і методика змістовного узагальнення і дедуктивної логіки засвоєння), у системі Л. В. Занкова, у технологіях проблемного навчання, в евристичних моделях навчання тощо. Не дивлячись на значне поширення і позитивні результати, деякі із технологій

викликають заперечення (якщо форсований розвиток інтелекту йде на шкоду образно-емоційному пізнанню світу).

2. Технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери, уяви, творчих можливостей та здібностей через різні види гри, психологічні тренінги, пов'язані з іменами Л. М. Толстого, К. Вентцеля, М. Монтессорі, С. Френе, Р. Штайнера. У сучасних варіантах, особливо в «школах вільного розвитку», отримані обнадійливі, хоч і не гарантовані результати.

3. Технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок; послідовно втілюється в закладах початкової професійної освіти, де загальний інтелект і різноманітні здібності особистості прагнуть розвивати, залучаючи студентів до трудової діяльності, сприяють їх професійному самовизначенню.

4. Технології духовно-морального становлення особистості, екологічної чистоти підходу до природи студента, виховання в нього шляхетних чеснот на основі віри в його вроджену місію і різноманітні можливості. Найбільш послідовно і плідно цей варіант відображений в педагогічній системі В. О. Сухомлинського: молода людина є явищем, носієм своєї місії й енергії духу. Пріоритетом є розвиток її духовного світу, виховання в ній прекрасномислення, добромислення, відповідальності за свої думки, прагнення, а не лише за вчинки. Пропагується інша система навчальних принципів і вчинків. Педагогіка вважається вищою формою людського мислення, частиною загальнолюдської культури.

Важливо, щоб всі навчальні технології були орієнтовані на людину, тобто на студента. Серед показників того, що дана технологія викладання навчального предмету у вищій школі є особистісно орієнтованою, є такі: наявність мотивації до навчання; сприятливе, комфортне освітнє середовище для досягнення мети; використання ефективних форм, методів і технік навчання; опора на досвід, знання, уміння і навички студентів; наявність в студентів відчуття контролю над процесом свого навчання; досягнення успіху, задоволення пізнавальних потреб та потреби у самореалізації; повне занурення у процес навчання; достатність часу на засвоєння нових знань і вмінь; відсутність факторів ризику для здоров'я; зміна змісту навчання і позиції викладача [11, 18-19].

Впровадження у навчання принципів Болонського процесу передбачає суттєве скорочення обсягу аудиторних занять, тому доречно давати фундаментальні, «класичні» знання на лекціях, а засвоєння новітнього, проблемного матеріалу виносити на семінарські та практичні заняття з використанням активних методів навчання [3, 5].

Отже, коли інноваційні педагогічні технології міцно займуть своє місце в навчально-виховному процесі, вони поступово, що цілком природно, витіснять традиційні методи і форми роботи. В такому разі вищі навчальні заклади зможуть виробити оптимальний підхід до організації навчального процесу з урахуванням специфіки вищої школи в Україні і вітчизняного культурного середовища.

Список використаних джерел

1. Абдалова О. И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе / О. И. Абдалова, О. Ю. Исакова // Дистанц. и виртуал. обучение. – 2014. – № 12. – С. 51.
2. Азимов Э. Г. Массовые открытые онлайн-курсы в системе современного образования / Э. Г. Азимов // Дистанц. и виртуал. обучение. – 2014. – № 12. – С. 5.
3. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: Метод. огляд / Уклад. Л. А. Якимова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – С. 3, 5.
4. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – № 1 (4). – 2015. – С. 27–28.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька // К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 3.
6. Доронина Н. Н. Организация учебного процесса в вузе с использованием активных методов обучения: методы обучения студ. в вузе / Н. Н. Доронина // Социология образования. – 2011. – № 3. – С. 33–34.
7. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи. Монографія / П. Ю. Саух [та ін.]; ред. П. Ю. Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 14, 319.
8. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728. – С. 6.
9. Программа устойчивого развития на период после 2015 года // Международное бюро труда. – Женева, 2013. – Сессия 319. – С. 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_221646.pdf

10. Сизоненко В. Політика і стратегія інноваційного розвитку України: євроінтеграційний аспект / В. Сизоненко // К.: Вища школа. – 2008. – № 6 – С. 29–30.
11. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с. С. 3-4, 11, 18–19.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Abdalova O. Y`. Y`spol`zovany`e technology`j elektronno obucheny`ya v uchebnoy processe / O. Y`. Abdalova, O. Yu. Y`sakova // Dy`stancz. y` vy`rtual. obucheny`e. – 2014. – # 12. – S. 51.
2. Azy`mov Э. G. Massovye otkrytye onlajn-kursy v sy`steme sovremennogo obrazovany`ya / Э. G. Azy`mov // Dy`stancz. y` vy`rtual. obucheny`e. – 2014. – # 12. – S. 5.
3. Akty`vizaciya navchal`nogo procesu u suchasnij vy`shnij shkoli: Metod. oglyad / Uklad. L. A. Yaky`mova. – K.: DP «Vy`d. dim «Personal», 2010. – S. 3, 5, 7.
4. By`strova Yu. V. Innovacijni metody` navchannya u vy`shnij shkoli Ukrayiny` / Yu. V. By`strova // Pravo ta innovacijne suspil`stvo. – # 1 (4). – 2015. – S. 27–28, 30.
5. Vitvy`cz`ka S. S. Osnovy` pedagogiky` vy`shhoyi shkoly`: Metody`chny`j posibny`k dlya studentiv magistratury` / S. S. Vitvy`cz`ka // K.: Centr navchal`noy literatury`, 2003. – S. 3.
6. Dorony`na N. N. Organy`zacy`ya uchebnogo processa v vuze s y`spol`zovany`em akty`vny`x metodov obucheny`ya: metody obucheny`ya stud. v vuze / N. N. Dorony`na // Socy`ology`ya obrazovany`ya. – 2011. – # 3. – S. 33–34.
7. Innovaciyi u vy`shnij osviti: problemy`, dosvid, perspekty`vy`. Monografiya / P. Yu. Saux [ta in.]; red. P. Yu. Saux. – Zhy`tomy`r: Vy`d-vo ZhDU im. I. Franka, 2011. – S. 14, 319.
8. Pro vy`shhu osvitu: Zakon Ukrayiny` vid 1 ly`p. 2014 r. # 1556-VII // Ofic. visn. Ukrayiny`. – 2014. – # 63. – St. 1728. – S. 6.
9. Programma ustojchy`vogo razvy`ty`ya na pery`od posle 2015 goda // Mezhdunarodnoe byuro truda. – Zheneva, 2013. – Sessy`ya 319. – S. 4. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_221646.pdf

10. Sy`zonenko V. Polity`ka i strategiya innovacijnogo rozvy`tku Ukrayiny` : yevrointegracijny`j aspekt / V. Sy`zonenko // K.: Vy`shha shkola. – 2008. – # 6 – S. 29–30.
11. Strel`nikov V.Yu. Suchasni tehnologiyi navchannya u vy`shhij shkoli: modul`ny`j posibny`k dlya sluxachiv avtors`ky`x kursiv pidvy`shhennya kvalifikaciyi vy`kladachiv MIPK PUET / V. Yu. Strel`nikov, I. G. Britchenko. – Poltava: PUET, 2013. – 309 s. S. 3-4, 11, 18–19.

Автор

Володимир Шевченко

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

Email: shvchenko_volodumur@ukr.net

Анотації

ВОЛОДИМИР ШЕВЧЕНКО. Сучасні методи і технології навчання у вищій школі України. В статті наведені та охарактеризовані сучасні методи та технології навчання у вищій школі України. Автор зазначає, що сучасний етап входження країни до ринкової економіки, розбудови незалежної держави, демократизації суспільства, гуманізації вищої школи, вимагає переосмислення самої парадигми вищої освіти, відмови від адаптивної моделі засвоєння знань на користь моделі освіти, зорієнтованої на особистість. Центром всіх навчально-виховних дій має стати конкретний студент. Відповідно, всі способи та форми організації мають підпорядкуватися меті його всебічного особистісного і професійного розвитку. Головна увага має концентруватися на особистості студента. Саме від того, який зміст має для нього професія, як він ставиться до інших людей, до себе, залежить успішність його професійного зростання. У сучасних непростих соціокультурних умовах вища школа має взяти на себе захист головного права кожного студента. Мова йде про права на такі умови навчального середовища, які б забезпечували йому повноцінний особистісний і професійний розвиток у максимально можливому діапазоні індивідуальних психологічних ресурсів.

Цьому сприяють інноваційні педагогічні технології, які неможливі без широкого застосування нових інформаційних технологій. Суспільство інформаційних технологій

(постіндустріальне суспільство) набагато більше зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно й активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до зміни умов життя.

Ключові слова: реформа освіти, вища школа, методи навчання, технології навчання, інноваційні педагогічні технології.

ВОЛОДИМИР ШЕВЧЕНКО. Современные методы и технологии обучения в высшей школе Украины.

В статье приведены и охарактеризованы современные методы и технологии обучения в высшей школе Украины. Автор отмечает, что современный этап вхождения страны в рыночную экономику, развитие независимого государства, демократизация общества, гуманизация высшей школы, требует переосмысления самой парадигмы высшего образования, отказ от адаптивной модели усвоения знаний в пользу модели образования, ориентированной на личность. Центром всех учебно-воспитательных действий должен стать конкретный студент. Соответственно, все способы и формы организации должны подчиниться цели его всестороннего личностного и профессионального развития. Главное внимание должно концентрироваться на личности студента. Именно от того, какой смысл имеет для него профессия, как он относится к другим людям, к себе, зависит успешность его профессионального роста. В современных непростых социокультурных условиях высшая школа должна взять на себя защиту главного права каждого студента. Речь идет о правах на такие условия учебной среды, обеспечивающие ему полноценный личностный и профессиональный рост в максимально возможном диапазоне индивидуальных психологических ресурсов.

Этому способствуют инновационные педагогические технологии, которые невозможны без широкого применения новых информационных технологий. Общество информационных технологий (постиндустриальное общество) гораздо больше заинтересовано в том, чтобы его граждане были способны самостоятельно и активно действовать, принимать решения, гибко адаптироваться к изменению условий жизни.

Ключевые слова: реформа образования, высшая школа, методы обучения, технологии обучения, инновационные педагогические технологии.

VOLODUMUR SHEVCHENKO. Modern methods and technologies of training in higher school in Ukraine.

The article presents and describes modern methods and technologies of training in higher school in Ukraine. The author notes that the current stage of the country's entry into the market economy, the development of an independent state, democratization of society, higher education humanization require rethinking its very paradigm. Need an

abandonment of adaptive model of assimilation of knowledge in favor of the model of education, which focuses on the individual. Centre of all educational activities must be student. Therefore, all methods and forms of organization must submit to it a comprehensive personal and professional development. The main attention should focus on the individual student. That's what kind of makes sense for his profession, how it relates to others, to themselves, it depends on the success of his professional growth. In the current socio-cultural conditions of higher education institutions should take the protection of the main rights of every student. We are talking about the rights to such terms of learning environments that provide him the maximum possible full personal and professional growth.

This is facilitated by the innovative teaching technologies, which are impossible without widespread use of new information technologies. Society of Information Technology (post-industrial society) is much more interested in the fact that its citizens are able to independently and actively act to make decisions flexibly adapt to changing living conditions.

Each teacher has to decide on the priorities for pedagogical technologies based on the goal of education, the interests of the individual. While the teacher is not convinced of the effectiveness of a particular technology, it will not be able to use them correctly. After all, the effectiveness of such an approach to their introduction would be questionable.

Keywords: educational reform, highest school, teaching methods, learning technologies, innovative pedagogical technologies.